№ 290. 1864.

NEDERLANDSCHE STAATS-COURANT.

JE MAINTIENDRAI

De prijs dezer Courant met het Bijblad is ƒ 30 in het jaar; die van de Courant alleen ƒ 20 en die van het Bijblad alleen ƒ 15.

De prijs der advertentiën is 25 cents voor den regel bij iedere plaatsing, buiten de zegelgelden en briefporten.

WOENSDAG 7 DECEMBER.

Bij deze Courant behoort een Bijvoegsel.

NEDERLANDEN.

'sGravenhage, *den 6den December* 1864.

MINISTERIE VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN.

UTRECHT.

VERSLAG *der commissie, belast met het afnemen der examens van hen, die zich in het najaar van 1864 hebben aangemeld om acten van bekwaamheid tot het geven van lager onderwijs te verkrijgen.*

De Commissie meent het best aan het verlangen Uwer Excellentie te ...llen voldoen, door eerst in eenige bijzonderheden te treden omtrent ... inrigting van het examen en de algemeene beginselen bij de beoor...eling van de candidaten gevolgd en daarna de in ieder vak gestelde ...chen nader te omschrijven en den uitslag van het examen daarin ...ede te deelen.

I.

Daar in deze provincie slechts vijf schoolopzieners zijn, waarvan telken ...ale vier als leden en een als plaatsvervanger in de commissie van examen ...ting hebben, is in de zamenstelling der opvolgende commissien weinig ...rschil.

Dit verschil wordt nog verminderd door de omstandigheid, dat de ...vallende schoolopziener zooveel mogelijk als plaatsvervanger of des...ndige optreedt wanneer het examen over die vakken loopt, waarin ... gewoonlijk ondervraagt.

Daar ook voor de vakken, waarin de leden der commissie niet zelve ...dervragen, doorgaans dezelfde deskundigen ten dienste staan, zijn de ...aminatoren, al is de commissie telken male *regtens* eene andere, ...*delijk* toch altijd nagenoeg dezelfde personen. Van daar dat in den ...g van het examen en den maatstaf van beoordeeling reeds van zelve ...e zekere eenparigheid heerscht, die men bovendien door het houden ...n eene bijeenkomst vóór ieder halfjaarlijksch examen nog nader tracht ... bevorderen.

De verdeeling van de vakken onder de verschillende examinatoren ...s ditmaal als volgt:

lezen en *Nederlandsche taal* mr. W. J. van Hoytema;
rekenen en *vormleer* mr. A. J. W. Farncombe Sanders;
aardrijkskunde en *kennis der natuur* mr. P. A. M. baron van Ryckevorsel;
geschiedenis dr. G. Leignes Bakhoven;
paedagogiek jhr. mr. J. G. Bosch van Drakestein;
het *zingen* de heer P. A. van Walsem, deskundige;
het *Fransch* mr. W. J. van Hoytema en mr. P. A. M. baron van ...ckevorsel;
het *Duitsch* de heer J. H. Hisgen, deskundige;
het *Engelsch* mr. A. J. W. Farncombe Sanders en de heer J. Ven...g, deskundige;
de *wiskunde* mr. A. J. W. Farncombe Sanders;
de *gymnastiek* de heer Abspoel, deskundige;
het *teekenen* de heer B. Stooff, deskundige;
de *handwerken* mevr. de wed. Haentjes, geb. Happé, deskundige.

De inrigting der examens voor hoofd- en hulponderwijzers en hulp...derwijzeressen is deze, dat liefst negen, doch in geen geval meer dan ...alf candidaten op *één* dag geëxamineerd worden. Deze zijn in drie ...eelingen verdeeld, waarvan telkens twee door twee subcommissien ...n twee examinatoren mondeling ondervraagd worden, terwijl de derde ...riftelijk werk verrigt.

Voor het examen in de Fransche taal, waarvoor het aantal candidaten ...woonlijk grooter is dan voor eenig ander vak van uitgebreid lager ...derwijs, verdeelt de commissie zich insgelijks in twee subcommissien, ...éne voor *lezen*, *vertalen* en *spreken*, de andere voor *grammatica*.

Bij de overige examens, de handwerken uitgezonderd, zijn zoo veel ...elijk al de leden der commissie tegenwoordig.

De commissie heeft gemeend in dit eerste verslag de inrigting van het ...men eenigzins nader te moeten omschrijven, om, zoo veel dit in haar ...mogen lag, een volledig overzigt van hare werkzaamheden te geven.

Aangaande de algemeene beginselen, die tot rigtsnoer van hare beoor...ling gediend hebben, zij hier nog het volgende vermeld.

Opvatting van het programma in den strengsten zin, zou ten gevolge ...bben, dat ieder candidaat afgewezen werd, die naar het oordeel der ...missie niet aan de eischen van ieder onderdeel van het programma ... de door hem verlangde acte voldaan had.

Tot zóó strenge opvatting heeft de commissie zich niet verpligt geacht, ...min als zij ze door het belang van het onderwijs vooralsnog gevor...d rekende. Wanneer dus de candidaat over het algemeen blijken van ...nd oordeel en goede ontwikkeling gegeven had, heeft men meerdere ...de in het ééne tegen mindere in het andere vak laten opwegen. In ... wijze waarop dit beginsel in toepassing gebragt wordt, ligt hoofd-zakelijk de langzame vermeerdering der gestrengheid van het examen sedert de invoering der nieuwe wet.

In den aanvang toch werd tusschen alle vakken compensatie aangenomen; later werd voor de hoofd- en hulpacten gevorderd, dat de candidaat niet slechts in alle vakken te zamen, maar bovendien in de Nederlandsche taal en in het rekenen te zamen, één goedkeuringsteeken meer zou verkregen hebben dan de helft van het *maximum* der teekens die konden behaald worden.

Bij het laatst afgenomen examen eindelijk is voor hoofd- en hulponderwijzers en onderwijzeressen de eisch gesteld, dat zij èn in de taal èn in het rekenen afzonderlijk, èn in de overige vakken te zamen één teeken meer dan de helft van het *maximum* hadden verkregen, terwijl voor de vakken van het meer uitgebreid lager onderwijs drie vierde deelen van dat *maximum*, voor al de onderdeelen van het programma te zamen genomen, gevorderd zijn.

Het zou weinig nut opleveren hier in nadere bijzonderheden te treden omtrent de wijze waarop de uitkomst van het examen in ieder vak onder cijfers gebragt werd; alleen zij nog opgemerkt, dat niet aan alle vakken gelijk gewigt is toegekend.

Voor de hoofd- en hulpacten kwamen in de eerste plaats Nederlandsche taal en rekenen, vervolgens aardrijkskunde en geschiedenis, daarna de overige vakken in aanmerking. Aan de theoretische vragen over paedagogiek, als afzonderlijk vak van kennis beschouwd, werd geen meer overwegende invloed toegekend, omdat reeds bij het examen in ieder afzonderlijk vak bijzonder op de geschiktheid van den candidaat om zijne kennis aan anderen mede te deelen en zijne begrippen aangaande de methode van onderwijs werd gelet.

Bij het examen in de vreemde talen wogen kennis van de taalregels en schriftelijke vertaling in de vreemde taal het zwaarst. Dit laatste niet zoo zeer omdat men aan 't vertalen in de vreemde taal grootere waarde hechtte, dan aan het vertalen uit die taal in het Hollandsch, maar omdat uit zulk eene vertaling eerst overtuigend kan blijken of de taalregels slechts van buiten geleerd zijn, dan wel goed begrepen en toegepast worden.

Voor de wiskunde werd aan elk der vier onderdeelen van 't programma gelijk gewigt toegekend.

II.

a. *Acten voor gewoon lager onderwijs.*

Dat bij het examen niet slechts op kennis van leerboeken en feiten, maar ook op algemeene ontwikkeling en beschaving en oordeelkundige toepassing van het geleerde is gelet, is eene algemeene opmerking, waarmede de commissie dit gedeelte van haar verslag opent, om den schijn te vermijden, als zoude alleen op dorre kennis acht zijn geslagen, maar zonder er overwegend gewigt aan te hechten. Bij de onbestemdheid en rekbaarheid toch dier uitdrukkingen, stelt deze opmerking hem, die het examen niet bijwoonde, geenszins in staat om zich van den geest, waarin het afgenomen werd, eene duidelijke voorstelling te maken.

Wil men onder algemeene beschaving dat tal van begrippen omtrent in het dagelijksch leven voorkomende zaken verstaan, die een wel opgevoed man uit de meer beschaafde standen bezit, zonder misschien zelf te weten wáár en hoe hij iedere bijzonderheid is te weten gekomen, dan aarzelt de commissie niet te verklaren, dat de eisch van beschaving in *dien* zin haar zelfs voor den hoofdonderwijzer te hoog voorkomt.

Verstaat men door oordeelkundige toepassing van het geleerde de wetenschappelijke methode en het helder inzigt in het inwendig verband der onderdeelen, die de akademische vorming behooren te kenmerken, dan verklaart de commissie dat ook deze eisch haars inziens onredelijk wezen zou.

Door zijne omstandigheden doorgaans gedrongen om reeds zoo vroeg mogelijk naar eenige geldelijke verdienste te streven, veelal van den vroegen morgen tot den namiddag door de vervulling zijner pligten op de school van eigen studie afgehouden, en, hoewel gelukkig minder dan vroeger, toch nog altijd van omgang met menschen van allerlei rigting en bedrijf meer afgesloten dan wenschelijk is, kan de aankomende onderwijzer niet gelijk gesteld worden met den jongeling uit den meer gegoeden stand, die op eene goede school voor den handel of voor eene technische loopbaan wordt voorbereid, en bovendien buiten de school het voorregt van een beschaafden omgang geniet. Ontwikkeling en beschaving in dien zin zal voor velen eerst de vrucht kunnen zijn van de ervaring en studie van rijperen leeftijd, door ruimer geldelijke omstandigheden begunstigd of, zoo als tot eer van menig bekwaam onderwijzer moet worden erkend, van wilskracht en onvermoeide vlijt in het overwinnen van al de hinderpalen, die de omstandigheden hem in den weg leggen.

Door algemeene ontwikkeling wenscht de commissie daarom voornamelijk dat natuurlijk gezond verstand te verstaan, dat gelukkig aan stand noch vermogen verbonden is, en de eerste voorwaarde is van bruikbaarheid, in welke betrekking dan ook.

Na deze inleiding tot het examen in de verschillende vakken overgaande, merkt de commissie nog slechts dit aan, dat de candidaten voor

den rang van hoofdonderwijzer en hoofdonderwijzeres over het algemeen minder ontwikkeld en bekwaam waren dan gewoonlijk, zoodat de ongunstige uitslag van het examen een lager peil dan het gemiddelde voor de bekwaamheden der adspiranten naar hoofdacten aangeeft.

Er werden:	Geëxamineerd.	Toegelaten.	Afgewezen.
Hoofdonderwijzers	7	1	6
Hoofdonderwijzeressen. . .	1	»	1
Hulponderwijzers	18	6	12
Hulponderwijzeressen . . .	16	5	11

a. *Nederlandsche taal.* Het mondelinge examen bestond uit het lezen, verklaren en ontleden van een stuk in proza en een in poësie, en in ondervragen over de gronden der taal.

De leestoon was van de meesten vrij goed; van ééne hulponderwijzeres zeer goed, van negen hulponderwijzers beneden het middelmatige.

In de redekundige ontleding schoten velen te kort, ofschoon hoofdzakelijk op algemeen inzigt in den bouw van den zin werd gelet, en niet dan zeer spaarzaam tot de fijnere verdeelingen en wetenschappelijke nomenclatuur van sommige nieuwere taalkundige schrijvers werd afgedaald. Slechts één hoofdonderwijzer, zes hulponderwijzers en zeven hulponderwijzeressen gaven hierin blijken van genoegzaam duidelijk begrip. In de spraakleer verwierven twee hulponderwijzers en ééne hulponderwijzeres het hoogste teeken van goedkeuring; bovendien gaven één hoofdonderwijzer, vier hulponderwijzers en drie hulponderwijzeressen blijken van voldoende kennis.

In 't algemeen werden de eenvoudigste regels, voor zoo ver die van buiten geleerd kunnen en moeten worden, wel gekend; de gedeelten der spraakleer, die vooral toepassing van het oordeel eischen, zoo als bij voorbeeld al wat op de vormverandering der woorden betrekking heeft, werden doorgaans niet juist begrepen.

Voor de meeste onderwijzers en verscheiden onderwijzeressen geldt de opmerking, dat zij bijna niets hadden gelezen dan hun gewone schoolboekjes en losse stukjes in deze of gene bloemlezing. Voor de hoofdonderwijzers was van dit verzuim een eerste gevolg, dat het examen in de Nederlandsche letterkunde in 't algemeen zeer onvoldoende was, daar hunne kennis zich in den regel tot enkele levensbijzonderheden van enkele schrijvers, en de titels van enkele hunner werken bepaalde, terwijl het hoofddoel van dezen eisch van het programma, vorming van den smaak en beschaving van den stijl, niet werd bereikt.

Dit gemis aan bekendheid met de werken van goede schrijvers was voor die onderwijzers te meer te betreuren, die door de omstandigheden van den omgang met de beschaafde wereld verstoken waren, en voor wie dus lectuur het voornaamste hulpmiddel tot beschaving en verruiming van den gezigteinder wezen moest.

In de schriftelijke opstellen, zoo van hoofd- als hulponderwijzers en onderwijzeressen, kwamen over 't algemeen geene grove taalfouten voor; het gebruik der leesteekens liet echter in den regel veel te wenschen over, en bij meer dan één, anders niet onbekwame, ook de keuze der woorden, wier eigenaardige kracht en beteekenis door hem niet waren gevat; zoo werd bij voorbeeld de verovering der zilvervloot als bewijs voor de *eerwaardigheid* van Piet Hein aangehaald. Eigenlijk gezegde stijlfouten werden ook niet in grooten getale aangetroffen, maar wèl liet in vele opstellen de algemeene gang van gedachten te wenschen over, waarin de geregelde opeenvolging en onderlinge zamenhang werden gemist, die in het werk van minstens achttienjarige jongelieden konden verwacht worden.

b. *Rekenen.* Zoowel de theorie als de praktijk lieten veel te wenschen over. Voor eerstgemelde kon slechts aan één hoofdonderwijzer, vier hulponderwijzers en twee hulponderwijzeressen het teeken *goed*, aan drie hulponderwijzers en één hulponderwijzeres het teeken *zeer goed* worden gegeven.

Van de vijf of zes vraagstukken, met opzet zoodanig gekozen, dat er weinig tijd aan eigenlijk cijferwerk behoefde besteed te worden, werden door de meesten één of hoogstens twee voldoende opgelost.

Van de hoofdonderwijzers kregen voor hunne oplossingen drie het teeken *matig*, drie het teeken *slecht*, terwijl één niet ééne vraag *goed* of slechts bij benadering *goed* had beantwoord.

Van de hulponderwijzers erlangden twee het teeken *goed*, vijf het teeken *matig*, zes het teeken *slecht*, terwijl de vijf overigen niets hadden ingeleverd, dat naar eene behoorlijke oplossing geleek. Van de hulponderwijzeressen werden voor het schriftelijk werk aangeteekend *goed*, vijf; *matig*, negen; *slecht*, twee.

Wanneer men in aanmerking neemt, dat de vraagstukken, zelfs voor de hoofdonderwijzers, stellig gemakkelijker waren dan die, welke op eene goede burgerschool door het meerendeel der leerlingen van de hoogste klasse zonder bezwaar worden opgelost, dan is de uitslag zeer onbevredigend. Dat de vraagstukken niet te moeijelijk zijn kan ook uit deze omstandigheid blijken, dat, toen de geheel soortgelijke voorstellen, die vóór eenige jaren voor het examen der hulponderwijzers gediend hadden, onlangs aan de veertienjarige sollicitanten naar eene rijksbeurs werden voorgelegd, er door deze knapen méér goed werden beantwoord dan toen door de hulponderwijzers.

De voornaamste gebreken zijn:

1°. slordig werken, eensdeels tot fouten aanleiding gevende, anderdeels het nagaan van de bedoeling des stellers zeer bemoeijelijkende;

2°. onnadenkend cijferen, zonder acht te geven op de meeste in 't oog vallende herleidingen en vereenvoudigingen, waarvan nieuwe aanleiding tot cijferfouten ontstaat. Zoo werd bijv. de waarde der breuk $\frac{\frac{1}{2} \times \frac{3}{4} \times \frac{5}{6} \times \frac{7}{8}}{\frac{9}{10} \times \frac{11}{12} \times \frac{13}{14} \times \frac{15}{16}}$ slechts door één van zestien hulponderwijzeressen behoorlijk uitgerekend; al de andere maakten niet alleen eene omslagtige bewerking, maar kwamen bovendien tot eene verkeerde uitkomst;

3°. onbedrevenheid in het in rekening brengen van de gegevens van het vraagstuk. Hiertoe behoort bijv. de redenering dat, als A thans 48 jaar ouder is dan B, hij over 4 jaar 52 jaar ouder dan B zal zijn.

Het mondeling examen bepaalde zich vooral tot de eerste gronden: de verklaring van 't tientallig stelsel; de gronden, waarop de bewerking der vier hoofdregels steunt; het begrip van gewone en tiendeelige breuken; het zoeken van den grootsten gemeenen deeler en van 't kleinste gemeene veelvoud van eenige getallen; de verklaring van 't metrieke stelsel en van het begrip van evenredigheid en evenredige afhankelijkheid. Voor de hoofdonderwijzers kwam hierbij eene enkele vraag over de reeksen en over de vierkantsworteltrekking.

Over 't algemeen lieten helderheid van begrip en duidelijkheid van uitdrukking veel te wenschen over. Zoo ergens, dan moet hier ieder woord zijne beteekenis hebben en geene uitdrukking voor tweeërlei uitleg vatbaar wezen; en juist hier scheen het dikwijls als of de candidaten meende, dat het genoeg is eenige hollandsche woorden achter elkander te zetten zonder zich om den zin sterk te bekommeren; en vroeg men dieper dóór, dan stuitte men ook gewoonlijk op een valsch begrip of geheel gemis aan begrip. Zoo werd bijv. door velen het kenmerk, of eene maat al of niet tot het metrieke stelsel behoort, hierin gezocht, of zij al of niet tiendeelig ingedeeld is; sommigen bragten er zelfs de tijdmaten en hoekmaten toe.

Zoo ontving men op de vraag: wat is eene breuk? doorgaans ten antwoord: één of meer *gelijke* deelen van een geheel. Vroeg men dan verder, wat dan met één gelijk deel van een geheel werd bedoeld, dan bleef het antwoord gewoonlijk achterwege. Op de vraag: wat zijn tiendeelige breuken? werd door velen geen meer verstaanbaar antwoord gegeven dan: breuken die tiendeelig ingedeeld zijn.

Bij het bespreken van de el, waren de minsten in staat op te geven wat zij onder hun uitdrukking: *omtrek der aarde* wilden verstaan hebben.

Bij de behandeling der evenredigheden behoorde het tot de uitzonderingen, wanneer men duidelijk de begrippen van *afhankelijkheid* in 't algemeen en *evenredige afhankelijkheid* in 't bijzonder wist te verklaren.

Bevreemdend was het ook, dat zelfs verscheiden candidaten voor den hoofdonderwijzersrang zoo weinig met de gebruikelijke maten en gewigten bekend waren, dat bij voorbeeld verscheidene volstrekt niet wisten op te geven, waarin het onderscheid tusschen den vorm van den kop en kan gelegen is.

In de bekwaamheid van de onderwijzeressen in het rekenen was blijkbaar eenige vooruitgang. Bij de meeste dergenen die niet voldeden, waren de sporen van onvoldoend onderwijs of te korte voorbereiding merkbaar; zij die voldeden stonden, voor zoo ver de eischen van het programma gaan, bij de hulponderwijzers niet achter.

c. *Vormleer.* Dit vak, voor zoo ver het een vak heeten mag, leverde van alle het minst bemoedigend resultaat op. Bij het groote verschil van opvatting, dat omtrent de beteekenis van het woord *vormleer* bestaat, werd aan de candidaten doorgaans gevraagd, welke handleiding zij gebruikt hadden, die dan in den regel bleek het werkje van Stratemeijer of dat van Bouman te zijn. Bij het ondervragen bleef men dan geheel binnen de grenzen van die werkjes, voor zoo ver zij de in het programma bedoelde onderwerpen behandelen, en toch behoorden de goede antwoorden tot de groote zeldzaamheden.

Slechts één hulponderwijzer erlangde voor zijn antwoorden *zeer goed* en zes anderen *goed;* de overigen, even als al de hoofdonderwijzers, hoofdonderwijzeressen en al de hulponderwijzeressen, wisten nagenoeg geen enkele vraag behoorlijk te beantwoorden. Voor eenvoudige vragen, bij voorbeeld: wat is een regte hoek? Hoe kan die met een blad papier gevouwen worden? Wat is een ruit? Waarom wordt een parallelogram door een diagonaal in twee gelijke en gelijkvormige driehoeken verdeeld? stonden de meesten stil. Dat een regte hoek gevormd kan worden anders dan door een waterpaslijn en een loodlijn, was aan bijna niemand in de gedachte gekomen; enkelen zelfs beweerden, dat een regte hoek scheef wordt, en dat een vierkant een ruit wordt, als men ze uit den eens aangenomen stand eenigzins verdraait. In geen vak is zoo weinig vooruitgang merkbaar als in dit; bij al het goede dat de twee genoemde handleidingen bevatten, zou misschien een leerboekje in den trant van Hug's *Mathematik der Volksschule* (Zurich 1856) goede diensten kunnen bewijzen.

d. *Aardrijkskunde.* Bij de hulponderwijzers en hulponderwijzeressen werd, naar aanleiding van het programma, dat voor hoofdonderwijzers Nederland zelfs niet meer opzettelijk vermeld, aan 't examen in de aardrijkskunde van Nederland eene voorname plaats ingeruimd. De uitslag van dat onderzoek was voor de onderwijzers gunstiger dan voor de onderwijzeressen, ofschoon ook bij vele der eerstgemelden de kennis van den loop der voornaamste rivieren en kanalen te wenschen overliet.

Ten opzigte van de Nederlandsche bezittingen ontving men meer voldoende antwoorden dan vroeger; de namen van enkele residentien in Oost-Indie werden gekend; een algemeen overzigt van de verdeeling kon echter niet worden gegeven, en tusschen de beoefening der aardrijkskunde en geschiedenis van onze kolonien bleek, ook bij de hoofdonderwijzers, zeer weinig verband te hebben bestaan. De staatkundige verdeeling van Europa werd door de hulponderwijzers en hulponderwijzeressen, die van de andere werelddeelen door de hoofdonderwijzers in de hoofdtrekken redelijk wel gekend; even als echter in de geschiedenis de voornaamste gebeurtenissen in ieder land op zich zelve vaak gekend werden, maar aan het vormen van een synchronistisch overzigt niet gedacht scheen, evenzoo had men hier verzuimd de ligging van de voornaamste landen te vergelijken, en konden de meesten slechts een hoogst gebrekkig overzigt geven, bijv. van de landstreken, die onder de linie, onder den zelfden keerkring of poolcirkel gelegen zijn.

De natuurkundige aardrijkskunde was over het algemeen in hare hoofdtrekken voldoende beoefend; de wiskundige daarentegen op voldoende wijze verwaarloosd; de globe was door de meeste hoofdonderwijzers blijkbaar nimmer gebruikt en de beteekenis en het nut van meridianen en parallelen op landkaarten werd door weinig hulponderwijzers en nog minder hulponderwijzeressen begrepen.

In het schetsen van de kaart van Nederland uit de vrije hand heerschte merkbare vooruitgang; de omtrek werd niet meer, gelijk vroeger, in het wilde geschetst en daarna, zoo goed als het gaan wilde, ingevuld; maar de meeste candidaten hadden blijkbaar de kaart van Nederland met eenige aandacht bestudeerd en zich de betrekkelijke ligging van eenige merkwaardige punten in 't geheugen geprent. Met het oog op de eerste behoefte der volksschool heeft de commissie gemeend zich tot de kaart van Nederland te moeten bepalen. Met verloop van tijd zal hier eene kaart van een of ander werelddeel behooren gevoegd te worden.

Als slotsom wordt hier nog meêgedeeld, dat in dit vak aangeteekend werden als *zeer goed:* vier hulponderwijzers; *goed:* vijf hulponderwijzers en zes hulponderwijzeressen; *matig:* vier hoofdonderwijzers; zeven hulponderwijzers en zes hulponderwijzeressen; *slecht:* drie hoofdonderwijzers, een hulponderwijzer en vier hulponderwijzeressen.

e. *Geschiedenis.* Het programma spreekt van *hoofdpunten* der algemeene geschiedenis in hun onderling verband. Deze omschrijving duidt reeds aan, dat men niet aan wetenschappelijke beoefening van de geschiedenis uit een wijsgeerig of staatkundig oogpunt te denken heeft; nog min aan studie en kritiek der bronnen. Hoe zou ook een candidaat, zelfs voor den hoofdonderwijzersrang, die reeds zoo veel andere zaken te leeren heeft, daartoe den tijd kunnen vinden; hoe zou bovendien van hem, die slechts de Nederlandsche taal behoeft te kennen, de studie van geleerde werken kunnen gevorderd worden, die de kennis ook

..re talen onderstellen, al mogen zij ook in 't Hollandsch zijn geschreven of vertaald? Waar zou hij, die doorgaans zes uren daags op de school werkzaam is en zijne avonduren aan de beoefening van acht of negen uiteenloopende vakken van studie moet wijden, reeds op zijn 28ste jaar de algemeene bekendheid met den gang van regeringszaken, dat inzigt in de drijfveren van staatkundige handelingen hebben opgedaan, die voor een pragmatische behandeling der geschiedenis worden vereischt? Waar zou hij zich met de beginselen van historische kritiek hebben vertrouwd gemaakt, die hem bij de studie van boeken, als bijv. de Romeinsche geschiedenis van Mommsen zouden moeten leiden, en hoe zou hij, om bij hetzelfde voorbeeld te blijven, met kennis van zaken tusschen de inzigten van dien schrijver en die van zijne tegenstanders, bijv. Carl Peter, kunnen kiezen?

Moge deze of gene hoofdonderwijzer later aanleiding vinden om uit de vakken, wier beginselen hij heeft moeten beoefenen, eene keuze te doen, en zich bij voorkeur op de geschiedenis in wetenschappelijken zin te gaan toeleggen — en naar 't inzien der commissie zal hem dit onmogelijk wezen, zoo lang hij een lagere school goed wil besturen —; van de candidaten, zelfs voor den hoofdonderwijzersrang, kan ook in de geschiedenis slechts de kennis van *hoofdpunten* geëischt worden, even als in de aardrijkskunde en andere vakken gedaan wordt: en evenzeer als men er in die andere vakken genoegen mêe neemt, dat de candidaat een bruikbaar handboek heeft bestudeerd, evenzoo zal dit hier het geval moeten zijn.

De vergelijking echter van de bestaande handboeken voor geschiedenis met die van gelijken omvang bijv. voor aardrijkskunde valt zeer ten nadeele van eerstgemelde uit, en met name voor hulponderwijzers doet zich de behoefte aan een goed beknopt leerboek der algemeene geschiedenis wel gevoelen. Uit de bestaande leerboeken was bovendien door verscheiden candidaten eene hoogst ongelukkige keuze gedaan, vooral door vele onderwijzeressen, die bij voorkeur Fransche werkjes van Mme Fleury of dergelijke schijnen te lezen.

Het examen bepaalde zich voor de oude geschiedenis tot enkele hoofdtrekken uit die der Oostersche volken en Egyptenaren; aangaande de Grieken en Romeinen werd in eenige meer bijzonderheden getreden. Het trof hier de aandacht, hoe de candidaten in de geschiedenis dier beide volken juist het meest op de mythische tijdvakken en op de Persische en Punische oorlogen hadden gelet.

Bij de behandeling van de middeleeuwen noemden de meeste candidaten als hoofdpunten op: de volksverhuizing, Karel den Groote, de kruistogten en de ontdekking van Amerika. Dit werd niet voor voldoende gehouden; men meende te kunnen eischen dat zij minstens ook bekend waren met Mahomed en met de geschiedenis, niet zoo zeer van het Arabische rijk als wel van de uitbreiding van het Islamisme, dat nog heden ten dage zulk eene groote kracht uitoefent; met de Noormannen en de door hen gestichte rijken; met den grooten strijd tusschen Frankrijk en Engeland; de komst der Turken in Europa en met de opkomst der steden.

De nieuwe geschiedenis werd met de vaderlandsche in verband gebragt en na 1713 voortgezet, een jaartal waarbij vroeger, met name ten opzigte van de vaderlandsche geschiedenis, alle studie scheen te zijn blijven staan. Ten deze werd bepaald vooruitgang waargenomen. Wilde men echter met de hoofdonderwijzers naar aanleiding van 't programma, de gebeurtenissen in en buiten ons vaderland *in hun onderling verband* bespreken, dan stuitte men spoedig op het groote gebrek, dat de geschiedenis der verschillende volken niet synchronistisch behandeld was. Dit viel b. v. in 't oog bij de behandeling van den tachtigjarigen en dertigjarigen oorlog, van onze togten naar de Oostzee, van den eersten Engelschen oorlog, enz. De onderwijzeressen hadden over 't algemeen meer over geschiedenis gelezen dan de onderwijzers; haar weten was echter zeer fragmentarisch en zonder gebruik van kaarten verkregen, en al, wat naar het romantische zweemt, was bij voorkeur opgenomen.

In de geschiedenis werden aangeteekend, als:

zeer goed: vier hulponderwijzers en drie onderwijzeressen;

goed: vier hoofdonderwijzers, zes hulponderwijzers en vijf hulponderwijzeressen;

matig: twee hoofdonderwijzers, één hoofdonderwijzeres, zes hulponderwijzers en zes hulponderwijzeressen;

slecht: één hoofdonderwijzer, twee hulponderwijzers en twee hulponderwijzeressen.

f. Kennis der natuur. Bij den grooten omvang, waarin dit vak van kennis kan worden opgevat, bij het uiteenloopende der onderdeelen en de betrekkelijke nieuwheid der zaak, scheen strenge beperking tot de letter van het programma hier dubbel noodig. Als men op den voorgrond stelt dat er reden bestaat om hier met weinig tevreden te zijn, kunnen de uitkomsten van 't examen niet onvoldoende genoemd worden voor de hulponderwijzers en onderwijzeressen, waarvan de eerste vooral de natuurkunde, de laatste eerder de dier- en de plantkunde met voorliefde schenen beoefend te hebben.

Het peil der kennis van de hoofdonderwijzers was veel lager dan bij vorige examens; voor dieren en plantenwereld ging die niet verder dan hoogstens de kleine handleiding van Degenhardt; slechts één hunner kon dan ook het teeken *matig* verwerven, terwijl van de hulponderwijzers negen als *goed* en negen als *matig*; van de hulponderwijzeressen, acht als *goed*, vijf als *matig* en drie als *slecht* werden vermeld.

g. *zingen.* Het examen bepaalde zich tot:

1°. kennis van de noten en hare waarden toegepast op het zingen van de schaal uit c;

2°. die der rustteekens:

3°. de secondenleer in de schaal uit c, waaruit aanleiding genomen werd om te komen tot;

4°. de leer der toonschalen; en

5°. de transpositien.

Voor de hoofdonderwijzers kwam bij de, zoo als bleek niet overbodige, herhaling van dit een en ander, nog de leer der tertsen, quarten, quinten enz. waarna de verschillende accoorden met hunne omzettingen behandeld werden.

Al de candidaten moesten bovendien een proeve geven in het min of meer vaardig lezen van een niet al te moeijelijk muziekstukje in de aangewezen maat.

Vele candidaten verhieven zich niet boven het middelmatige; over het algemeen waren de onderwijzeressen meer bedreven dan de onderwijzers; die uit de steden meer dan die van het platte land, waar in den regel minder gelegenheid tot het verkrijgen van goed onderwijs in de theorie der muziek schijnt te bestaan.

Voor dit vak verkregen:

zeer goed: één hoofdonderwijzer, zes hulponderwijzers, vijf hulponderwijzeressen;

goed: één hoofdonderwijzer, twee hulponderwijzers, vijf hulponderwijzeressen en ééne hoofdonderwijzeres;

matig: drie hoofdonderwijzers, zeven hulponderwijzers en vier hulponderwijzeressen;

slecht: twee hoofdonderwijzers, drie hulponderwijzers en twee hulponderwijzeressen.

h. *Schrijven.* Over het algemeen kan niet gezegd worden, dat de geleverde schoonschriften het bewijs gaven, dat het schoonschrijven als kunst met voorliefde beoefend was, waarvan de commissie echter aan de candidaten geen verwijt wenscht te maken, daar voor het schrijfonderwijs in de school de beste calligraaph niet altijd de geschiktste persoon is.

Eene goede leesbare hand werd daarentegen bij verscheidene candidaten aangetroffen; bij enkele hulponderwijzers en hulponderwijzeressen echter had de hand nog volstrekt geene vastheid verkregen, en deed het schrift der opstellen eer aan het werk van twaalfjarige leerlingen denken, terwijl vooral bij vele hulponderwijzers eene groote mate van slordigheid waargenomen werd; sporen van eenige bepaalde schrijfmethode waren bijna nergens te ontdekken.

Goed: werd gegeven aan vier hoofd-, zeven hulponderwijzers en twee hulponderwijzeressen;

matig: aan drie hoofd- en vier hulponderwijzers, ééne hoofdonderwijzeres en twaalf hulponderwijzeressen;

slecht: aan zeven hulponderwijzers en twee hulponderwijzeressen.

i. *De paedagogiek*, binnen de grenzen van het programma opgevat, en dus hoofdzakelijk tot de eischen van het schoolonderwijs beperkt, daar de bespreking van de gronden waarop de leerwijze in ieder vak steunt, bij het examen in ieder vak zelve werd ingevlochten, leverde de navolgende uitkomsten op:

zeer goed: zes hulponderwijzers en twee hulponderwijzeressen;

goed: vijf hoofd- en vier hulponderwijzers, ééne hoofdonderwijzeres en ééne hulponderwijzeres;

matig: één hoofdonderwijzer, zes hulponderwijzers en dertien hulponderwijzeressen;

slecht: één hoofdonderwijzer en twee hulponderwijzers.

Bij de meeste hulponderwijzeressen was het gemis aan praktische bekendheid met de inrigting van eenigzins grootere scholen merkbaar.

Het laat zich niet ontkennen dat de uitslag van de bovengemelde examens in 't algemeen ongunstig geweest is; het ware echter, naar 't inzien van de meeste leden der commissie onjuist, hieruit af te leiden, dat de eischen van het programma voor jongelieden van gewone bekwaamheden te hoog zijn gesteld, zoo dat deze er zelfs bij naauwgezette voorbereiding niet aan zouden kunnen voldoen. In de eerste plaats toch onderwierpen zich vele adspiranten, vooral onder de onderwijzeressen aan het examen, geheel onbekend met de eischen van het programma, zoodat zij eerst door de tot hen gerigte vragen een duidelijk begrip kregen van de voorwaarden, waaraan zij moesten voldoen. Ten andere ontbrak het sommigen niet aan aanleg, maar moest het betwijfeld worden of zij zich wel met genoegzamen ijver op hunne voorbereiding hadden toegelegd, en niet veeleer op eene gunstige kans hadden gehoopt. Eindelijk moet niet worden vergeten, dat de verbetering, hier en daar in 't lot van de onderwijzers aangebragt, sommigen verlokt heeft om den onderwijzersstand tot bestemming te kiezen zonder genoegzaam te hebben onderzocht of de noodige aanleg en geschiktheid wel bij hen aangetroffen werden.

Vergeleken de leden der commissie, die reeds sedert vele jaren de betrekking van schoolopziener bekleedden, het tegenwoordig examen met die voor tien of vijftien jaren, dan moesten zij eenstemmig verklaren dat de hulponderwijzers en hulponderwijzeressen over 't algemeen veel hooger staan dan degenen, die toen naar den derden rang of eene acte voor 't Hollandsch stonden, terwijl de toevallig zoo ongunstige uitslag van dit examen voor de hoofdacte tot geene algemeene gevolgtrekking leiden mag. Op den ingeslagen weg voort te gaan rekenden de meeste leden der commissie noodig, wil de volksschool aan de behoeften des tijds blijven voldoen; de eischen lager te stellen, uit vrees voor mogelijk gebrek aan genoegzaam personeel, en dus in zekeren zin de vraag naar het aanbod te regelen, zou in 't oog dierzelfde leden een rugwaartsche stap wezen, die geheele miskenning van de eischen des tijds zou verraden en het lager onderwijs spoedig tot dien achterlijken toestand zoude voeren, waarin het vóór eenige jaren op vele plaatsen dreigde te vervallen.

b. *Acten voor meer uitgebreid lager onderwijs.*

Bestonden er, naar het oordeel van de meeste leden der commissie, geene termen om ten opzigte van de acten voor gewoon lager onderwijs met die toegefelijkheid te werk te gaan, die in de eerste paar jaren der werking van de nieuwe wet misschien noodig was, nog minder grond was huns inziens hiervoor ten opzigte van de acten van het uitgebreid lager onderwijs aanwezig.

Ieder zal het toejuichen wanneer een lager onderwijzer zich, tot vermeerdering zijner algemeene kennis en verruiming van zijnen gezigtskring, met een of meer vakken van het uitgebreid lager onderwijs bezig houdt, en het aangegeven doel zal zeker reeds in groote mate kunnen bereikt worden, al is de verworven kennis voor hem reeds genoegzaam om hem in staat te stellen als onderwijzer in het beoefende vak op te treden. Wordt echter dit laatste verlangd, dan moeten de verworven kundigheden in mate en gehalte boven die van een goeden leerling uitmunten, anders loopt men gevaar dat het te geven onderwijs weinig beteekenen zal.

Is het bovendien, naar 't inzien der commissie, een der heilzame gevolgen van de wet op het middelbaar onderwijs, dat een gelijdelijke weg is geopend voor het allengs verdwijnen der tweeslachtige inrigtingen, die onder den naam van Fransche scholen bekend zijn, de bereiking van dat doel zou in een wijd verschiet gesteld of onmogelijk gemaakt worden, als de commissiën van examen voor lager onderwijs in het uitreiken van acten voor een der vakken *k—o*, met name van die voor de talen, met toegevendheid te werk gingen.

Op deze gronden is aan geen candidaat eene acte uitgereikt, die niet in alle onderdeelen van het examen dooreen genomen, het voor *goed* aangenomen cijfer verkregen had.

1°. Vreemde talen: *Fransch*, *Engelsch*, *Duitsch.*

De werkzaamheden bestonden uit:

a. schriftelijk vertalen van een niet zeer moeijelijk Hollandsch stukje van ongeveer dertig regels schrift in de vreemde taal. Voor het Duitsch

kwam hierbij eene schriftelijke logische ontleding. De vreemdelingen maakten een schriftelijk opstel over een gegeven onderwerp in verband staande met hun geboorteland;

b. lezen, vertalen in 't Hollandsch en verklaren van een stuk proza en poësie; voor den vreemdeling overbrengen in proza van een eenigzins moeijelijker stuk poësie;

c. het houden van een gesprek in de vreemde taal met den examinator, over eenig onderwerp uit het dagelijksch leven, bijv. hunne reis naar Utrecht, het nut en gemak van de spoorwegen, enz.;

d. spraakleer.

Wat de uitspraak betreft was de bevinding ten opzigte van alle onderwijzers (allen Nederlanders) ongunstig, éénen voor het Fransch uitgezonderd. Van de Nederlandsche onderwijzeressen verkregen er voor het Fransch van de negen vier, voor het Engelsch van de zes vier, en voor het Duitsch de eenige die zich aangemeld had, het teeken *goed.*

De vaardigheid in het spreken van de vreemde taal liet, bij de meest verschoonende beoordeeling, bij de overgroote meerderheid zeer veel te wenschen over; de half onzamenhangende woorden van velen zouden voor een vreemdeling geheel onverstaanbaar geweest zijn. Het best voldeden hierin enkele onderwijzeressen voor het Engelsch en die voor het Duitsch.

Het overzetten uit de vreemde taal leverde voor velen het bewijs, dat zij, die reeds het groote bezwaar te overwinnen hadden van niet in de gelegenheid te zijn de vreemde taal ooit met een inboorling te spreken, het eenige overblijvende middel om zich die eenigermate eigen te maken, verzuimd hadden, nl. lectuur van goede werken in die taal. Verscheidenen erkenden en van anderen bleek het, dat zij die lectuur niet verder hadden uitgestrekt dan tot deze of gene kleine bloemlezing, maar niet een enkel boek, al was 't ook maar eene reisbeschrijving of een roman in de veeemde taal geschreven, hadden doorgelezen.

Voor een examen in de beginselen ware het te ver gaan, als men vergen wilde dat een moeijelijke classieke schrijver voor de vuist goed werd vertaald en begrepen, maar de candidaat moet, naar 't oordeel der commissie, in staat zijn een twintigtal regels uit een verhaal of uit eene eenvoudige beschrijving te vertalen, zonder in de zonderlingste misvattingen aangaande de constructie van den zin en de beteekenis der woorden te vervallen. Vooral in het Fransch schoten hierin velen, zoo onderwijzers als onderwijzeressen, te kort.

De regelen der spraakkunst werden door velen, de meeste onderwijzers voor 't Fransch uitgezonderd, vrij wel gekend; de toepassing daarvan in het schriftelijk werk was echter doorgaans gebrekkig, terwijl het bovengemelde gemis aan vertrouwdheid met de taal tot de keuze van onjuiste, dikwijls van in 't geheel niet bestaande, woorden en zuiver Hollandsche spraakwendingen aanleiding gaf. Van de drie vreemdelingen, alle onderwijzeressen, gaven twee, voor het Fransch, blijken van goede studie; ééne, voor het Engelsch, kon niet geacht worden meer algemeene ontwikkeling en kennis te hebben dan de meeste dergenen die voor het Hollandsch waren afgewezen.

Over het algemeen was de bekwaamheid der onderwijzeressen beter, de uitspraak beschaafder en de gemakkelijkheid van uitdrukking grooter dan die der onderwijzers, hetgeen voornamelijk aan de geheel andere omgeving, waarin zij gewoonlijk verkeeren, toe te schrijven schijnt.

Voor beiden was het examen in het Fransch het minst voldoende; waarschijnlijk een gevolg van de meer algemeene zucht om voor die taal eene acte te hebben, die een betrekkelijk grooter getal onbekwamen de kansen van 't examen doet beloopen.

2°. *Wiskunde.* De twee candidaten voor dit vak gaven beiden blijken van een goeden aanleg; aan den eenen ontbrak echter genoegzame voorbereiding, zoodat hij niet alleen met verschillende belangrijke punten nog onbekend was, maar ook dat, wat hij wist en wel begreep, niet met de noodige duidelijkheid en juistheid wist uit te drukken. Zijn schriftelijk werk liet eveneens in naauwkeurigheid te wenschen over.

De bekwaamheden van den tweeden waren allezins voldoende, het bleek dat hij niet slechts een leerboek doorgewerkt en stelling na stelling bewezen had, maar ook over het onderling verband der zaken zelf had nagedacht.

De onjuiste voorstellingen, als zoude bij voorbeeld kunnen *bewezen* worden, dat $a^1/_2 \sqrt{a}$ is, of als zoude men, om de lengte van den cirkelomtrek door middel van in- en omgeschreven veelhoeken te vinden, altijd juist van den regelmatigen zeshoek moeten uitgaan, werden bij hem niet aangetroffen.

3°. *Teekenen.* De twee candidaten gaven blijken dat zij een regelmatig ligchaam, in een willekeurig gekozen stand, wèl in perspectief wisten te brengen, met behulp van de daarvoor aangenomen praktische regelen, de ontwikkeling van wier wetenschappelijke gronden men gemeend heeft niet van hen te kunnen vergen. In 't schetsen naar een door gebogen oppervlakten begrensd voorwerp in de ruimte waren zij genoegzaam bedreven en met de toepassing der beginselen van de methode van Dupuis op het classikaal onderwijs in het teekenen voldoende bekend.

4°. *Gymnastiek.* De eenige sollicitant die zich voor dit vak had aangemeld, scheen wel eenige handleidingen, al waren het ook niet de nieuwste, te hebben bestudeerd, en wist van de anatomie van het menschelijk ligchaam, voor zoo ver die als grondslag voor de theorie der gymnastiek dient, genoeg. Het ontbrak hem echter aan praktische bedrevenheid, zoo in 't zelf verrigten der ligchaamsoefeningen als in het doen uitvoeren door eene klasse. Hij scheen bovendien niet genoeg in te zien dat voor de gymnastiek op de lagere school vrije oefeningen, (zonder toestellen) hoofdzaak zijn, en daarom groote verscheidenheid en afwisseling daarin noodzakelijk zijn, wil de lust der leerlingen niet verflaauwen.

5°. *Handwerken.* Op het getuigenis der deskundige afgaande, verklaart de commissie, dat de bedrevenheid der candidaten over het algemeen zeer voldoende was.

Met het bovenstaande hoopt de commissie aan de bedoeling van Uwe Excellentie te hebben voldaan.

De Commissie voornoemd,

A. J. W. Farncombe Sanders, *Voorzitter.*
P. van Ryckevorsel van Rijsenburg, *Secretaris.*

BUITENLANDSCHE BERIGTEN.

DUITSCHLAND.

Bij de beraadslaging van de Oostenrijksche Afgevaardigden over de zinsnede van het adres van antwoord op de troonrede, betreffende de buitenlandsche aangelegenheden, heeft de minister van buitenlandsche zaken, graaf Mensdorff, in de aanmerkingen van eenige sprekers aanleiding gevonden, om, naar de opgave van het regeringsblad, het volgende in het midden te brengen:

» In de woorden der troonrede zijn de gronddenkbeelden der Oostenrijksche politiek aangewezen. De zamenwerking van Oostenrijk met Pruissen in het begin dezes jaars heeft, hetgeen voorzeker door niemand betwist zal worden, het gevaar van eenen algemeenen oorlog, die schier onvermijdelijk scheen, afgewend; door roemrijke overwinningen eenen eervollen vrede tot stand gebragt, en aan de beide groote mogendheden den ontzaggebiedenden invloed, die haar toekomt, in Europa verzekerd. Het doel der Oostenrijksche politiek was, deze moeijelijke verwikkeling met vermijding van eenen Europeschen oorlog tot voordeel van Duitschland op te lossen, en dat doel komt mij voor bereikt te zijn.

» Dat de eindregeling van het vraagstuk der erfopvolging met groote moeijelijkheden gepaard zou gaan, was te voorzien; en even min valt er aan te twijfelen, dat die moeijelijkheden niet met geweld konden weggeruimd worden zonder de even vermelde voordeelen op het spel te zetten. Met al dien ernst, welken de zaak vereischt, heeft het keizerlijke kabinet zich ten taak gesteld langs den weg der onderhandeling in dezen tot eene regeling te geraken, welke aan de eer en waardigheid van Oostenrijk beantwoordt, aan de belangen en regten van den Duitschen Bond in alle deelen voldoet, en tevens ook geschikt is om het verbond met Pruissen te behouden. Dat verbond is naar onze vaste overtuiging van de grootste waarde voor de wezenlijke vereeniging van Duitschland en voor het behoud van den algemeenen wereldvrede.

» Maar juist de tot bereiking van dit voorgestelde doel aangeknoopte onderhandelingen maken het tot mijn leedwezen onmogelijk om, zonder den goeden uitslag in gevaar te brengen, reeds heden in nadere ontwikkelingen daaromtrent te treden. Het kabinet meent zich echter met de hoop te mogen vleijen dat, in weerwil van menige dreigende verwikkeling, toch het oogenblik weldra zal aanbreken, waarop het een gunstig resultaat van zijne door den geest van kalmte en inschikkelijkheid maar ook van onwrikbare vastheid bezielde pogingen zal kunnen mededeelen.

» Terwijl Oostenrijk naar geene enkele zijde eene dreigende houding aanneemt, staat het met de groote mogendheden in vriendschappelijke betrekking en zal het steeds met vreugde de hand bieden tot uitbreiding dier betrekkingen.

» Nog onlangs ter zake van eene veel besproken aangelegenheid heeft Oostenrijk de ondubbelzinnigste bewijzen gegeven van den geest van inschikkelijkheid die het bezielt. Maar dat wij naar die zijde, waar reeds het feitelijk territoriale bezit van Oostenrijk als eene aggressive daad beschouwd wordt, het initiatief van toenadering zouden nemen, dat kan toch onmogelijk van ons gevergd worden. Zelfvernedering heeft nog nooit eenen staat voordeel aangebragt of hem versterkt. Oostenrijks territoriaal bezit berust op verkregen regten, en deze naar alle kanten te verdedigen gebiedt niet alleen de pligt van zelfbehoud, maar ook de eer. In den reeds aangeduiden geest van gematigdheid zal het kabinet de zegeningen des vredes voor het rijk, hetwelk daaraan zoo groote behoefte heeft, trachten te behouden, maar even vast heeft het besloten elken aanval, hetzij van openbare, hetzij van verborgen vijanden, met kracht en zonder vrees te bejegenen."

— De Fransche *Moniteur* berigt dat het tweede detachement van het in Oostenrijk voor de Mexicaansche krijgsdienst aangeworven corps vrijwilligers den 1sten dezer te Triëst naar Vera-Cruz is scheep gegaan. Het is 1100 man sterk. Er zullen nog drie detachementen volgen.

RUSLAND.

Het besluit van Keizer Alexander tot opheffing van het meerendeel der Roomsch-katholijke kloostergestichten in het koningrijk Polen, waarvan de hoofdbepalingen reeds zijn medegedeeld, luidt in den aanhef aldus:

» Wij Alexander, enz.; ons houdende aan de van onze doorluchtige voorzaten ontvangen overleveringen en de innige neiging van ons hart volgende, hebben wij de regten en de onschendbaarheid der door onze getrouwe onderdanen beleden godsdiensten steeds in bescherming genomen.

» Daarbij werden wij geleid door de onveranderlijke voorschriften der verdraagzaamheid, die eenen van de voornaamste grondslagen der wetgeving onzes rijks uitmaken en met de historische overleveringen der regtzinnige kerk van Rusland en der Russische natie naauw verbonden zijn.

» Ook in het koningrijk Polen, alwaar het meerendeel der bevolking tot de Roomsch-katholijke kerk behoort, droegen wij bijzondere zorg voor den goeden toestand dier kerk, terwijl wij haar hielden in het bezit van al hare instellingen, zoo als zij zich van zelf in vroegere tijden hadden gevormd.

» Des te meer smartte het ons, toen wij gedurende de laatste onlusten in het koningrijk zagen, dat een gedeelte der Roomsch-katholijke geestelijkheid noch aan hare herderlijke pligten noch aan de pligten van den onderdaan getrouw bleef. De kloostergeestelijken zelve, de voorschriften van het Evangelie en hunne eigene kloostergeloften vergetende, spoorden aan tot den bloedigen strijd, hitsten op tot moord, ontheiligden de kloostermuren door er heiligschendende eeden af te nemen; en eenige kloostergeestelijken traden zelve in de gelederen der opstandelingen en bezoedelden hunne handen met onschuldig bloed.

» De bittere ondervinding der pas verloopen dagen brengt ons in de noodzakelijkheid om afdoende maatregelen te nemen, ten einde de burgermaatschappij tegen de herhaling van zoodanige gebeurtenissen te beveiligen. Wij zijn tot de overtuiging gekomen dat het onmogelijk is de kloosters nog langer te laten in den toestand, waarin zij tot nog toe door de zeldzame langmoedigheid des gouvernements gelaten zijn."

Het besluit behelst, buiten de reeds medegedeelde bepalingen, nog de volgende:

» De kloosters, welke na de sluiting en opheffing dergene die het kanoniek vereischte aantal leden missen of aan de laatste onlusten werkdadig deel hebben genomen, in het koningrijk nog bestaan, zullen worden verdeeld in staatskloosters en in niet onder de staatsinrigtingen behoorende kloosters. Deze laatste zullen achtereenvolgens worden gesloten en opgeheven naar gelang het aantal hunner leden beneden acht daalt.

» Het aantal staatskloosters wordt voor het koningrijk Polen aldus bepaald: Er zullen vijf en twintig kloosters voor mannen en tien voor vrouwen zijn. Deze 35 kloosters zullen een bepaald aantal leden hebben; er zullen te zamen 360 monniken en 140 nonnen zijn.

» De kloosterlingen van de opgeheven kloosters, die zich in het buiten-

land wenschen te vestigen, zullen er een pensioen van 150 roebels genieten; het zal hun door de Russische gezantschappen worden uitbetaald, zoo lang zij zich niet zullen aansluiten aan handelingen of plannen van eene vijandige of nadeelige strekking voor het Russische gouvernement."

ITALIE.

Het in September jl. tusschen Frankrijk en Italie gesloten verdrag betrekkelijk de verwijdering der Fransche troepen uit Rome is, gelijk men weet, nagenoeg van denzelfden inhoud als een ontwerp hetwelk de graaf Cavour, toen hij aan het hoofd van het Turynsche kabinet stond, kort voor zijnen dood aan den Keizer der Franschen had voorgeslagen.

In de zitting van den Italiaanschen Senaat van den 2den dezer is de eigenlijke oorsprong van dat ontwerp bekend geworden. De generaal Durando, gewezen minister van buitenlandsche zaken, deelde mede, dat het ontwerp door den Prins Napoleon, 's Keizers neef, opgesteld en in eenen brief aan den heer Cavour aanbevolen was, als eeniglijk geschikt om het Romeinsche vraagstuk tot eene goede oplossing te brengen.

De bedoelde brief van den Prins is door den generaal Durando in de zitting voorgelezen: dezelve behelsde den inhoud der September-overeenkomst, nagenoeg in dezelfde bewoordingen.

De heer Massimo d'Azeglio, een van Italie's beroemdste staatsmannen, die veel tot de verwezenlijking van het denkbeeld der Italiaansche eenheid heeft bijgebragt, heeft zich bij de discussie des Senaats over het September-verdrag verklaard tegen het streven om Rome tot de hoofdstad des koningrijks te maken; dit zou, vreesde hij, het gevoel van de katholijke wereld, en ook van het katholijke Italie te zeer stuiten Maar hij wilde dat de bevolking van Rome in het genot der politieke vrijheid zou worden gesteld en tot zelfbeheer zou worden geroepen, en meende dat daarom 's Pausen wereldlijke souvereiniteit in een bloot nominaal gezag moest overgaan.

SPANJE.

Volgens een bij de *Indépendance Belge* ontvangen schrijven uit Madrid van den 1sten dezer had het Spaansche gouvernement besloten van verdere pogingen tot demping des opstands op St. Domingo af te zien en die onlangs terug erlangde kolonie, met uitzondering van twee of drie punten op de kust, wederom te laten varen. Van dit besluit zou aan de Cortes bij de aanstaande opening der wetgevende zitting in de troonrede kennis worden gegeven.

Wat de troonrede zou zeggen omtrent den toestand der Spaansche schatkist en de tot verbetering daarvan aan te wenden middelen, en omtrent het geschil met Peru, was onder het publiek te Madrid nog niet bekend.

ENGELAND.

Onlangs is van wege de regering der Confoederatie van Noord-Amerika aan het Engelsche gouvernement de vraag gedaan, of de naar de Confoederatie bestemde brieven door de Britsche post-administratie naar Bermuda, of naar Nassau of naar Halifax zouden worden gezonden, zullende in die plaatsen gelastigden van de brievenposterij der Confoederatie worden aangesteld.

Hierop is bij een schrijven van 18 October jl., hetwelk thans door het Londensche *Daily News* is openbaar gemaakt, namens den Britschen postmeester-generaal geantwoord: »dat hij weigert in de voorgeslagen schikking te treden of aan brieven eene van hun adres verschillende rigting te geven, maar dat het publiek natuurlijk vrijheid heeft om brieven voor de Confoederatie, des verkiezende, onder couvert te zenden aan de gelastigden, die op Bermuda, te Nassau of te Halifax voor de posterij der Confoederatie werkzaam zijn."

— De *Index*, het orgaan van de regering der Confoederatie te Londen, zegt in zijn jongste nommer, terugkomende op een reeds vroeger geopperd denkbeeld: »In het bekende antwoord van lord Russell op het manifest van het Congres der geconfoedereerde Staten worden de Unie en de Confoederatie in de daad op ééne lijn gesteld, en wordt erkend dat de twee eedgenootschappen uit het politieke oogpunt even veel aanspraak hebben om ontzien te worden. Indien de Britsche minister van buitenlandsche zaken zich zelven gelijk wil blijven, moet hij nu nog eene schrede verder gaan. Heeft hij nu erkend dat hij geene andere maat voor het Zuiden dan voor het Noorden mag gebruiken, dan kan hij het onder de tegenwoordige omstandigheden niet daarbij laten, maar moet hij tot het erkennen van de onafhankelijkheid der Confoederatie besluiten.

»Immers, andere bewijsgronden thans daargelaten, na den 4den Maart van het volgende jaar zal het laatste voorwendsel voor verdere vertraging der erkenning verdwenen zijn. Op dien dag toch zal te Washington eene regering in functie treden, waaraan de Zuidelijke staten, gelijk erkend wordt, geheel vreemd zijn, en die zonder hun toedoen, hunne deelneming of stem bestaat. Bij de Presidentskeuze van 8 November jl. was elke Staat, die niet werkelijk in de Unie of in de magt harer legers was, door eene wet van het eedgenootschappelijk Congres uitdrukkelijk van de stemming uitgesloten. Door het hoogste wetgevend gezag van de Unie is bij die gelegenheid bepaald dat Virginia, Noord- en Zuid Carolina, Georgia, Alabama, Mississippi, Florida, Louisiana, Arkansas en Texas niet onder de Vereenigde Staten geteld moesten worden.

»De genoemde staten zijn bij de regering, welke op grond der presidentskeuze van 8 November in functie treedt, niet anders bekend dan als buitenlandsche vijanden, die met geweld tot gehoorzaamheid gebragt moeten worden.

»Zoo lang er te Washington eene uitvoerende en eene wetgevende magt des eedgenootschaps waren, welke beweerden al de in 1860 tot de Unie behoorende Staten te vertegenwoordigen, en wier bestaan dagteekende van eenen tijd toen al de Staten werkelijk deel van de Unie uitmaakten, zoo lang kon er eene reden, al was het ook eene ontoereikende en spitsvondige reden, voor buitenlandsche mogendheden bestaan om die uitvoerende en die wetgevende magt als de regtmatige overheid van al de Staten te beschouwen.

»Doch de uitvoerende en de wetgevende magt te Washington, wier gezag op den 4den Maart 1865 aanvangt, kunnen geene aanspraak maken, en maken ook geene aanspraak om als zoodanig beschouwd te worden. Die nieuwe regering te Washington kan aan Europa geen bewijs leveren van eenige bevoegdheid, die niet even zeer en nog meer toekomt aan de regering te Richmond, de oudste van beide en drie jaren bestaans meer tellende dan die te Washington.

»Er is maar één punt waarover nog onder regtsgeleerden twist zou kunnen worden gevoerd, te weten het gezag over drie Staten, Tennessee, Kentucky en Missouri, waarop zoowel de eene als de andere regering aanspraak maakt.

»Daargelaten dat punt, hetwelk geene ernstige moeijelijkheden kan opleveren, heeft de diplomatie der onzijdige mogendheden nu even volkomene vrijheid van handelen als of de Vereenigde Staten en de geconfoedereerde staten in verschillende werelddeelen gelegen waren."

Het bovenstaande artikel wordt niet alleen door de Londensche *Times* maar ook door twee ministeriele dagbladen van Londen, de *Morning Post* en de *Globe*, overgenomen, en door het laatstgenoemde blad eenigermate beaamd.

VEREENIGDE STATEN.

Door de berigten uit New York van 24 November wordt de onzekerheid omtrent de bewegingen van Sherman althans gedeeltelijk weggenomen. Hij heeft Atlanta ontruimd, zijne communicatielijnen in Tennessee en Alabama aan de Zuidelijken prijs gegeven, en zich zuidwaarts naar de stad Macon gewend, met het voornemen, naar het schijnt, om den oorlog in het hart zelf der Confoederatie te voeren. De sterkte van zijn leger wordt op vijftig duizend man begroot; en naar verzekerd wordt voerde hij leeftogt voor eenige weken met zich. Evenwel wordt zijn togt midden in het vijandig land, en zonder communicatien of basis, voor eene uiterst gewaagde onderneming gehouden, zoo als in de geschiedenis der oorlogen zelden voorkomt. Men vermoedt dat Sherman den togt heeft gewaagd in de meening dat hij, in geval van tegenspoeden, zich nog den weg naar de zeekust van Georgia of van Florida zou kunnen banen en aldaar bij een smaldeel van de zeemagt der Unie bescherming zou kunnen vinden.

In berigten uit New York van 24 November, bij de Londensche *Times* ontvangen, leest men: »Dagbladen van Richmond melden dat Sherman den 18den tot Griffin voortgerukt was, terwijl hij alles langs zijnen weg in de asch legde. Den 19den was hij 30 [Engelsche] mijlen van Macon, in welke stad de militie en alle weerbare burgers onder de wapenen waren. Er heerschte groot vertrouwen dat de stad met goeden uitslag zou worden verdedigd.

»Volgens depêches uit Washington zouden er over Richmond latere tijdingen ontvangen zijn, inhoudende, dat de Noordelijken jl. Zondag 18 mijlen van Macon stonden, en dat Milledgeville, de hoofdstad van Georgia, met een aantal leden der wetgevende magt van den staat, door een detachement cavalerie genomen was.

»In de marschorder, gedagteekend den 9den dezer, gelastte Sherman zijne officieren zich op den togt door 's vijands land ten zijnen koste ruimschoots van leeftogt en fourrage te voorzien, er met meer of minder verschooning verwoesting aan te rigten naar gelang zij meer of minder vijandelijk zouden worden bejegend, en elken neger, die met nut zou kunnen worden gebezigd, te vatten en mede te voeren.

»Volgens een over Paducah en Louisville ontvangen berigt zou de Zuidelijke legerafdeeling, die onder het bevel van den generaal Hood staat, de Tennessee-rivier overgetrokken zijn en met 35,000 man op Pulascah aanrukken.

»De President Lincoln heeft afgekondigd dat de blokkade van Norfolk in Virginia en van Fernanda en Pensacola in Florida zou worden opgeheven, en die havens met 1 December voor den binnen- en buitenlandschen handel zouden worden opengesteld, altoos onder de voorzorgen die uit het militaire oogpunt noodig zouden zijn.

»De President heeft eene herziening der lijsten van dienstpligtigen verordend, als voorbereidende maatregel voor eene nieuwe conscriptie in het Noorden."

TELEGRAPHISCHE BERIGTEN.

FRANKFORT, 5 December. In de zitting der Bondsvergadering van heden is het voorstel van Oostenrijk en Pruissen met 9 tegen 6 stemmen aangenomen. Tegen hebben gestemd Beyeren, Saksen, Würtemberg, Hessen-Darmstadt en de 12de en 13de curie. Luxemburg heeft zich van de stemming onthouden. Oostenrijk en Pruissen hebben verklaard, dat hunne civile commissarissen in Sleeswijk tegelijk het beheer der beide andere Hertogdommen op zich zullen nemen.

KIEL, 4 December des avonds. De koning van Denemarken zet zijne reis in Jutland voort. In weerwil van het verbod der Duitsche civile commissarissen in Sleeswijk hebben 12 à 15000 Sleeswijkers zich naar Kolding begeven om den koning te begroeten en hunne gehechtheid aan Denemarken te verklaren.

BERLYN, 5 December. De vorst van Hohenzollern is heden van hier naar Düsseldorf teruggereisd.

MÜNCHEN, 5 December. De benoeming van den heer von der Pfordten tot minister van het koninklijk Huis en van buitenlandsche zaken is gisteren geteekend.

KASSEL, 5 December. De stedelijke raad heeft heden in eene buitengewone zitting eenstemmig besloten aan de Standenvergadering een adres van adhaesie en dankzegging te zenden.

WEENEN, 5 December. De afgevaardigden uit Bohemen van Czechische nationaliteit, welke nog niet in den Rijksraad verschenen waren, hebben thans verklaard dat zij hun mandaat nederlegden.

De beraadslagingen over het antwoord op de troonrede zijn heden voortgezet. De minister van finantien heeft verklaard dat de regering zich geheel met de beschouwingen van het adres op het stuk der finantien vereenigde, en dat hare maatregelen zouden bewijzen hoe ook zij de noodzakelijkheid van bezuinigingen erkende.

St. Petersburg, 6 December. Bij ukase van den 2den heeft de Keizer aan den Senaat de uitvaardiging bevolen van de door hem bekrachtigde algemeene organisatie van het regtswezen, alsmede van het strafwetboek en van de wetboeken van strafvordering en van burgerlijke regtsvordering.

Parijs, 6 December. De bisschop van Valence is tot aartsbisschop van Albi benoemd.

Madrid, 5 December. Het berigt dat de minister van marine zijn ontslag zou hebben genomen is ongegrond.

Turijn, 5 December. De Senaat heeft heden weder over het ontwerp tot verplaatsing van den regeringszetel beraadslaagd zonder nog tot een besluit te komen.

Marseille, 6 December. In berigten uit Rome van den 3den wordt verzekerd, dat de Paus in het aanstaande consistorie eene allocutie over den algemeenen toestand der kerk zal houden, en dat geene promotie van kardinaals zal plaats hebben.

Voor den Franschen krijgsraad is het proces begonnen van de zes struikroovers, die Fransche gendarmes vermoord hebben.

New York, 26 December. (R. A.) De generaal Sherman rukt in twee afdeelingen op Augusta en Macon aan, de steden op zijnen weg verbrandend. Den 20sten was hij te Gordon, op 50 mijlen afstands van Macon. De generaal Beauregard had eene proclamatie uitgevaardigd om aan te kondigen dat hij met hulp naar Georgia in aantogt was.

Goud-agio $122^1/_2$.

BINNENLANDSCHE BERIGTEN.

In de zitting van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van heden zijn de onderdeelen behandeld der begrooting van het Departement van Binnenlandsche Zaken voor 1865.

De artt. 1 tot 4 der Iste afdeeling, betreffende de kosten van het departement, werden zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

Bij de beraadslaging over de IIde afdeeling (kosten van het bestuur der provinciën) werd vooral gesproken over de wenschelijkheid om de verschillende collegiën van Gedeputeerde Staten zamen te stellen uit leden in onderscheiden deelen der provinciën gevestigd, en over de middelen om daartoe te geraken; alsmede over de verhooging der jaarwedden van de ambtenaren der provinciale griffiën.

Nadat de heeren Dumbar, van Heemstra, Idzerda, Storm van 's Gravesande, van Nispen van Sevenaer en de Minister van Binnenlandsche Zaken het woord hadden gevoerd, werden de artt. 5 tot 49 dezer afdeeling zonder hoofdelijke stemming achtereenvolgens goedgekeurd.

De heer van Asch van Wijck kwam bij de behandeling der IIIde afdeeling (Nationale militie en schutterijen) terug op de in het voorloopig verslag gemaakte aanmerking, dat bij de toepassing van sommige artikelen der nieuwe wet van 19 Augustus 1861 moeijelijkheden werden ontmoet, die het van belang scheen door eene wettelijke voorziening uit den weg te ruimen. Nadat de Minister van Binnenlandsche Zaken den vorigen spreker had beantwoord, werden de artikelen dezer en der volgende afdeelingen IV en V, betreffende de medische politie en de verdere uitgaven betrekkelijk het binnenlandsch bestuur, achtereenvolgens zonder beraadslaging goedgekeurd.

Daarna vingen de algemeene overwegingen aan over de VIde afdeeling, waterstaat en publieke werken.

De heer Viruly Verbrugge wees daarbij op de gebrekkige voorschriften ten opzigte van de openbare aanbestedingen; en de heer van Kerkwijk op sommige leemten in de wet op de onteigeningen; terwijl de heer van Heemstra de door den Minister van Binnenlandsche Zaken voorgenomen reorganisatie van het corps van den waterstaat bestreed, en de heer Begram wees op de omstandigheid dat de bevoegdheid der daartoe behoorende rijksambtenaren niet voldoende geregeld was, gelijk door hem uit de wijze van toepassing van het Staatsbesluit van 1805 werd afgeleid.

De Minister van Binnenlandsche Zaken beloofde de door de beide eerste sprekers behandelde onderwerpen nader te zullen nagaan, en bestreed de door de beide laatsten geopperde bedenkingen. Over dezelfde onderwerpen werd door dezelfde leden en den Minister van Binnenlandsche Zaken nogmaals het woord gevoerd. Bij die beraadslaging ondersteunde de heer Dullert het gevoelen van den heer van Kerkwijk, en de heer van Beyma thoe Kingma dat van den heer van Heemstra, dat de reorganisatie van den waterstaat op de vaststelling der wet op dat onderwerp volgen moest. Na de sluiting der algemeene beraadslaging over deze afdeeling werden de artt. 66 en 67 zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

De Minister van Binnenlandsche Zaken verhoogde de som van art. 68, reis- en verblijfkosten, vergoeding voor kosten van verplaatsing en toelagen van de hoofdingenieurs enz., uitgetrokken voor f 51 550, met f 1700. Dit artikel werd even als het volgende, zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

Op art. 70, jaarwedden en toelagen van het personeel, belast met het toezigt op de landsgebouwen enz., uitgetrokken voor f 14 300, en bestemd voor de instelling eener bouwcommissie, stelde de heer van Bosse voor, die som met f 4300 te verminderen. De heer Storm van 's Gravesande ondersteunde, en de Minister van Binnenlandsche Zaken bestreed dat amendement, dat in stemming gebragt met 42 tegen 25 stemmen werd aangenomen. Het gewijzigde artikel alsmede de artt. 71 tot 80 werden achtereenvolgens zonder beraadslaging goedgekeurd.

Op morgen zal de behandeling der begrooting van Binnenlandsche Zaken voortgezet worden.

Met de laatste overlandpost heeft de Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie den Minister van Koloniën berigt, dat in den vroegen morgen van 28 October jl. de kazerne der pradjoerits te Tagal is overvallen door een zeventigtal kwaadwilligen, die een pradjoerit vermoordden en 26 geweren roofden. Zij trachtten, doch te vergeefs, de woning van den waarnemenden regent binnen te dringen, vernielden toen het meubilair en de pendoppo, en trokken daarop naar het zuiden terug.

De resident vervolgde de onruststokers en stelde pogingen in het werk om hen te omsingelen, met behulp der bevolking van Pansoengan, Pangka en Maribaija. Bovendien was eene versterking van een [illegible] militairen bij den kommandant der 2de militaire afdeeling aangevraagd.

De kwaadwilligen hebben twee Europesche opzigters vermoord en één verwond, wier namen in het berigt niet worden vermeld.

De oorzaak der beweging, die overigens bij de bevolking geene ondersteuning vond, was nog onbekend.

Uittreksel uit een schrijven van den Nederlandschen consul te Christiania.

» Den 1sten Januarij 1865 treedt eene nieuwe verordening in werking op het werpen van ballast in de haven van Laurvig, aan het Kattegat.

» Met het oog op de moeijelijkheid om zich een juist begrip te vormen van hetgeen door plaatsnamen in die verordening wordt aangeduid, zoo geloof ik dat eene inzending daarvan minder doelmatig zou zijn.

» Evenwel ligt eene Nederlandsche vertaling ter inzage bij Zr. M. vice-consul aldaar, die aan de gezagvoerders van Nederlandsche schepen bij hunne aankomst de noodige inlichtingen dienaangaande zal verstrekken."

WATERHOOGTE IN DE HOOFDRIVIEREN.

December.	Rivieren.	Waarneming-punten.		Rivierhoogte: boven of beneden Amst. peil.	Rivierhoogte: boven of beneden de nul der oude schaal.	Tijdstip.	In 24 [illegible]: gewassen.	
6	Boven-Rhijn	*Keulen*,		+ 37.47	+ 1.62	8 ure	»	
5	Waal	*Nijmegen*,		+ 7.94	+ 1.72	8 »	»	
5	Neder-Rhijn	*Arnhem*,		+ 8.06	+ 1.12	8 »	»	
5	Geldersche IJssel	*Westervoort*,		+ 8.51	+ 1.14	8 »	»	
5		*Maastricht*, (brug)		+ 43.03	+ 0.83	8 »	»	
5	Boven-Maas.	*Maastricht*, (hoofdsluis)		+ 42.52	»	8 »	»	
5		*Grave*,		+ 6.72	+ 1.86	8 »	»	
5	Oude Maasje . . .	*Keizersv.*	H. W.	+ 1.16	»	10 u. 0 m.	0.04	
			L. W.	— 0.59	»	5 » 45 »	0.01	
5	Nieuwe Merwede .	*Dordt*[illegible]	H. W.	+ 1.15	»	6 » 45 »	0.05	
			L. W.	— 0.96	»	4 » 45 »	0.07	
5	Nieuwe Maas . . .	*Brielle*	H. W.	+ 0.64	»	7 » 0 »	0.03	
			L. W.	— 0.73	»	3 » 30 »	0.05	

ADVERTENTIEN.

MINISTERIE VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN.

*** De Audientie van den Minister van Binnenlandsche Zaken zal op Zaturdag, den 10den December aanstaande, niet plaats hebben.

MINISTERIE VAN FINANTIEN.

*** Op aanstaanden Donderdag, den 8sten December 1864, zal de gewone Audientie van den Minister van Finantien niet plaats hebben.

MINISTERIE VAN MARINE.

*** De Audientie van den Minister van Marine zal op Vrijdag aanstaande, den 9den December, niet plaats hebben.

'sGravenhage, den 2den December 1864.

MINISTERIE VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN.

Hertogdom *Limburg*.

HERBESTEDING.

Gegadigden worden verwittigd, dat de besteding van het maken eener vaste houten brug over den mond van het zijkanaal van de Noordervaart naar de Maas, in de gemeenten Helden en Meijel, uit hoofde van de hooge aannemingsom is afgekeurd.

Eene nadere herbesteding van dat werk is bepaald op Maandag den 19den December 1864, des voormiddags ten 10 ure, aan het locaal van het Provinciaal Bestuur te Maastricht.

Deze herbesteding geschiedt bij enkele inschrijving, zoo als in art. [illegible] het bestek n°. 167, goedgekeurd den 8den October 1864, is bepaald.

De kosten der vorige bestedingen komen mede ten laste van den aannemer.

Inlichtingen zijn te bekomen bij den Hoofdingenieur van den Waterstaat te Maastricht en bij den Ingenieur te Roermond.

's Gravenhage, 5 December 1864.

Van wege den Minister,
De Secretaris-Generaal,
J. Schröder.

Staatsspoorwegen.

AANBESTEDING.

Op Donderdag, den 29sten December 1864, des middags ten 12 ure, zal, van wege den Minister van Binnenlandsche Zaken, onder nadere goedkeuring, in het locaal van de Bureaux der Staatsspoorwegen, [illegible] Plein, n°. 5, te 's Gravenhage, worden Aanbesteed:

het maken van het gedeelte van Deventer tot Zwolle van den spoorweg van Arnhem naar Heerenveen.

De besteding geschiedt bij enkele inschrijving, volgens Art. [illegible] van het Bestek.

Het Bestek ligt van den 6sten December ter lezing in het [illegible] het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, in de Bureaux [illegible] spoorwegen boven vermeld en in de lokalen van de Provinciale [illegible] en is voorts op franco aanvrage, tegen betaling der kosten, te [illegible] bij den Boekhandelaar M. Nijhoff, Kazernestraat, n°. 49, te 's Gravenhage, en door zijne tusschenkomst in de voornaamste gemeenten des [illegible]

lichtingen worden gegeven door den Eerstaanwezenden Ingenieur te Arnhem.

De aanwijzing op het terrein zal geschieden op den 15den en 20sten December e. k., des voormiddags ten 9 ure, uitgaande van Deventer.

's Gravenhage, den 21sten November 1864.

Van wege den Minister,
De Secretaris-Generaal,
J. SCHRÖDER.

MINISTERIE VAN MARINE.

De Minister van Marine zal op den 15den December 1864, des middags ten 12 ure, aan het Departement van Marine te 's Gravenhage, onder zijne nadere goedkeuring, doen Aanbesteden de levering van:

800	Mudden	Gort;
600	»	Groene Erwten;
600	»	Capucijner Erwten;
5000	Pond	Rijst; en
3000	»	Suiker.

Aanbiedingen van Gort en Erwten van minder dan 200 mudden worden niet ter mededinging toegelaten.

De Bestekken dezer Aanbesteding, met de Algemeene Voorwaarden waarop van toepassing, liggen dagelijks (den Zondag uitgezonderd), van 10 ure des vóór- tot 2 ure des namiddags, ter lezing bij het Departement van Marine te 's Gravenhage, bij de Directien der Marine te Amsterdam en te Vlissingen, alsmede ter Griffien van de Commissarissen des Konings in de provincien Friesland, Groningen, Overijssel, Gelderland, Noord-Brabant en het Hertogdom Limburg.

Monsters van bovengenoemde Artikelen kunnen worden bezigtigd bij het Departement van Marine en bij de Directie der Marine te Amsterdam, alsmede alléén van de Gort en Erwten bij de Directie der Marine te Vlissingen.

's Gravenhage, den 6den December 1864.

De Minister voornoemd,
W. J. C. HUYSSEN VAN KATTENDIJKE.

BERIGT AAN ZEEVARENDEN.

De Minister van Marine brengt ter kennis van belanghebbenden de navolgende bekendmaking van het Hydrographic Office Admiralty te Londen, als:

Nieuw-Schotland.

1°. ZUID-OOSTKUST.

Stilstaand licht aan den ingang der haven van Lunenburg.

Met of omstreeks den 1sten *November dezes jaars* zoude een *stilstaand wit licht* ontstoken worden op een nieuwen lichttoren op *Battery-Punt*, aan den ingang der haven van *Lunenburg of Malaguash*, op de Zuid-Oostkust van *Nieuw-Schotland*.

2°. ZUID-WESTKUST.

Stilstaande lichten op Fish-eiland, Tusket-rivier.

Met of omstreeks den 15den *November dezes jaars* zouden *twee stilstaande lichten*, horisontaal geplaatst, ontstoken worden op een nieuwen lichttoren op *Fish-eiland*, aan den ingang der *Tusket*-rivier, op de Zuid-Westkust van *Nieuw-Schotland*.

3°. BAAI VAN FUNDY. — Petite Passage.

Licht met schitteringen op Boars Head.

Met of omstreeks den 1sten *December dezes jaars* zal een *licht* met schitteringen, vertoonende ééne schittering telke minuut beurtelings *wit en rood*, ontstoken worden op een nieuwen lichttoren op *Boars Head* aan de de zuidzijde van den noordelijken ingang van *Petite Passage*, Westkust van *NieuwSchotland*, baai van *Fundy*.

Andere berigten omtrent deze lichten zijn nog niet ontvangen.

's Gravenhage, den 24sten November 1864.

De Minister voornoemd,
W. J. C. HUYSSEN VAN KATTENDIJKE.

BERIGT AAN ZEEVARENDEN.

De Minister van Marine brengt ter kennis van belanghebbenden, dat de *Kloksbakenboei* van het *Noord-Pampus*, gedurende den winter is vervangen door eene *zwarte bakton met steel der 1ste grootte*.

's Gravenhage, den 19den November 1864.

De Minister voornoemd,
W. J. C. HUYSSEN VAN KATTENDIJKE.

Provincie *Zuidholland*.

AANBESTEDINGEN.

De Commissaris des Konings in de provincie Zuidholland verwittigt bij deze de belanghebbenden, dat, onder nadere goedkeuring, door de Commissien van Administratie, in tegenwoordigheid van den Hoofdingenieur of van een der Ingenieurs van den Waterstaat in het 10de district, in een der localen van de betrokken gevangenhuizen zal worden aanbesteed:

1°. op Zaturdag, den 17den December 1864, des middags ten 12 ure, het onderhouden van de Rijksgebouwen en aanhoorigheden der Gevangenis voor jeugdige veroordeelden en het Huis van Arrest aan de Korte Hoogstraat en de Hulpgevangenis in de vertrekken nos. 9, 10, 11 en 12 op de tweede verdieping van de Kazerne, aan het Oostplein te Rotterdam, gedurende drie jaren, ingaande met den dag na de kennisgeving der goedkeuring van de aanbesteding en eindigende den laatsten December 1867;

2°. op Dingsdag, den 20sten December 1864, des middags ten 12 ure, het onderhouden van de Rijksgebouwen enz., behoorende tot het Huis van Arrest, genaamd: „'s Gravestein", te Leiden, gedurende drie jaren, ingaande en eindigende als voren;

3°. op Vrijdag, den 23sten December 1864, des namiddags ten 1 ure, het onderhouden van de Gevangenis voor veroordeelde vrouwen, met hetgeen daarbij behoort, te Woerden, gedurende drie jaren, ingaande en eindigende als voren;

4°. op Vrijdag den 30sten December 1864, des middags ten 12 ure, het onderhouden van het Huis van Burgerlijke en Militaire Verzekering te 's Gravenhage met de daarbij behoorende woningen, gebouwen enz., mede gedurende drie jaren, ingaande en eindigende als boven.

Deze aanbestedingen zullen geschieden bij enkele inschrijving, overeenkomstig § 372 der Algemeene Regelen en Bepalingen.

De Bestekken zullen ter lezing liggen aan het locaal van het Ministerie van Justitie, en aan dat van het Provinciaal Bestuur van Zuidholland te 's Gravenhage; voorts te 's Gravenhage in de voornaamste Logementen en Koffijhuizen; te Leiden bij Smits aan de Wittepoort, in het Hôtel van Haaf, Breedestraat, bij Koreman aan de Hoogewoerdspoort en in den Paauw op de Korenmarkt; te Rotterdam in den Romein, in het Hof van Berlijn en in het Neêrlands Wapen bij Frijthoff; te Delft in het Stadskoffijhuis op de Markt, in het Logement aan de Haagpoort, bij van der Spek en in den Gouden Leeuw; te Gouda in den Zalm, het Hofthuis, het Amsterdamsche Veerhuis en in het Koffijhuis bij Lafeber; te Woerden in de Logementen en Koffijhuizen.

Drie dagen vóór de bestedingen, des voormiddags ten 11 ure, zullen de aanwijzingen op de plaats worden gedaan en inmiddels nadere inlichtingen te bekomen zijn bij den Hoofdingenieur en den Ingenieur van den Waterstaat J. A. Beijerinck en J. F. Augier, beiden te 's Gravenhage, alsmede bij de Opsigters met het toezigt over de gebouwen belast.

's Gravenhage, den 3den December 1864.

De Commissaris des Konings voornoemd,
J. LOUDON.

REGISTRATIE EN LOTERIJEN.

Bij de *Dertiende* trekking der *Vijfde* Klasse van de 255ste *Staats-Loterij*, op Dingsdag den 6den December 1864, zijn prijzen van duizend gulden of daarboven te beurt gevallen aan de navolgende nommers:

Nº. 10432	een	prijs van	1000	gulden.
» 19799	»	»	1500	»
» 45	»	»	1000	»
» 14610	»	»	1000	»
» 10410	»	»	2000	»
» 19167	»	»	1000	»

De Directeur der Staats-Loterij,
J. H. FRIESWIJK.

OPENBARE AANBESTEDING.

De Inspecteur in de 1ste Inspectie van Fortificatien zal, onder nadere goedkeuring van den Minister van Oorlog, in het openbaar Aanbesteden:

het maken van een Verdedigingswerk op den linker oever van den IJssel achter de Spoorwegbrug te Westervoort.

Deze Aanbesteding zal geschieden den 17den December 1864, des middags ten twaalf ure, in het Hôtel des Pays-Bas bij G. Holtus op de Markt te Arnhem, alwaar van den 6den December te voren het Bestek zal liggen.

Inlichtingen kunnen worden verkregen bij den Eerstaanwezenden Ingenieur te Zutphen; aanwijzing op het terrein zal worden gedaan den 10den December daaraanvolgende, des voormiddags ten elf ure.

Gedrukte bestekken zijn van den 6den December 1864 tegen f 3 per stuk verkrijgbaar bij den Eerstaanwezenden Ingenieur te Zutphen.

OPENBARE AANBESTEDING.

De Kolonel, Inspecteur in de 1ste Inspectie van Fortificatien, of, bij diens afwezigheid, de Eerstaanwezende Ingenieur te Gorinchem, zal, onder nadere goedkeuring van den Minister van Oorlog, in het openbaar Aanbesteden:

het bouwen van een bomvrij Laboratorium te Gorinchem.

Deze Aanbesteding zal geschieden den 14den December 1864, des voormiddags ten elf ure, in het Logement den Doelen bij W. van Oosterwijk, alwaar van den 5den te voren het bestek zal liggen.

Inlichtingen kunnen bij den Eerstaanwezenden Ingenieur, en het bestek met teekening van den 5den December 1864, kan voorwaardelijk bij den Fortificatie-opzigter te Gorinchem verkregen worden.

OPENBARE AANBESTEDING.

De eerstaanwezende Ingenieur te Woudrichem zal, onder nadere goedkeuring van den Minister van Oorlog, in het openbaar aanbesteden:

het maken van eenen weg op de oevers van de Maas en de Waal bij Woudrichem en Loevestein.

Deze aanbesteding zal geschieden den 17den December 1864, des morgens ten 11 ure, in de herberg het Zwarte Paard, bij de Wed. Bax te Woudrichem, alwaar van den 11den December het Bestek zal liggen.

Inlichtingen kunnen worden verkregen bij den eerstaanwezenden Ingenieur te Woudrichem.

VERKORTE BALANS DER NEDERLANDSCHE BANK,

op den 5den December 1864, des avonds.

Opgemaakt ingevolge art. 21 der wet dd. 22 December 1863, en de Koninklijke besluiten dd. 3 April en 26 October 1864, nº. 21 en 67.

Disconto-rekening . . .	f 1[illegible]0,039.79[5]	Kapitaal	f 16,000,000.00
Belegging-rekening . . .	31,401,473.00	Reservefonds . . .	2,400,000.00
Munt en Muntmateriaal .	75,[illegible]6,961.67	Bankbiljetten in omloop	93,[illegible]
Belegd Reservefonds . .	2,148,954.38	Bank-assignat. in omloop	
Kosten van oprigting . .	430,[illegible]	Rekening-courant-saldo's .	[illegible]12[5]
Diverse Rekeningen . . .	1[illegible].97[5]	Diverse rekeningen . . .	2,[illegible].20[5]
	f 1[illegible],[illegible],769.13		f [illegible].13

De Directie der Nederlandsche Bank,
W. C. MEES, *President*.
J. H. MOLKENBOER, *Secretaris*.

Nederlandsche Crediet- en Deposito-Bank.

Het Bestuur berigt dat, overeenkomstig Art. 30 der Statuten, eene *voorloopige uitkeering* op rekening van het dividend over 1864 zal plaats hebben, ten bedrage van f 6.25, uitmakende 5 pct. 's jaars over het gemiddelde bedrag van het gestorte Kapitaal.

De *betaling* zal geschieden op 2 Januarij e. k. en volgende dagen, ten Kantore der Bank, op de Heerengracht, bij het Reguliersplein, H. 383, op vertoon der voorloopige bewijzen van inschrijving.

Amsterdam, 1 December 1864.

GEREGTELIJKE AANKONDIGINGEN.

*** Bij notariële Acte, den 3den December 1864 te Rotterdam gepasseerd, is Ontbonden de tusschen nu wijlen den Heer *Johannes Wilhelmus Verbruggen* en den ondergeteekende *Aart van Duym* alhier bestaan hebbende Vennootschap tot het uitoefenen van den Boekhandel met al hetgeen daartoe mogt behooren, onder de Firma van *Verbruggen & van Duym*, te rekenen van af 1 Januarij 1864, terwijl de voortzetting van den Boekhandel enz. van dien tijd af geschiedt door den Ondergeteekende voor eigen rekening, onder de gemelde Firma van *Verbruggen & van Duym*, zonder dat de Erven van wijlen den voornoemden Heer *Verbruggen* meer of ooit aansprakelijk zullen zijn of achterhaald zullen kunnen worden wegens eenige handelingen of verrigtingen, door den Ondergeteekende op naam der gemelde Firma zullende worden gedaan of aangegaan.

Geschiedt hiervan bekendmaking ingevolge Art. 30 van het Wetboek van Koophandel.

AART VAN DUYM.

*** Ter voldoening aan het bepaalde bij art. 1082 Burgerlijk Wetboek, worden de bekende en onbekende Schuldeischers van *Wl. IJbeltje Joukes Wiersma*, Weduwe *Pier Gerlofs Tilma*, in leven Winkelierster te Blija, opgeroepen tegen Zaturdag, 17 December 1864, 's morgens ten 11 ure, in het Koffijhuis van de Weduwe *S. Mellema* te Marrum, wanneer de Erfgenamen rekening en verantwoording van hun beheer zullen afleggen, en, indien er geen verzet plaats heeft, het saldo der Nalatenschap aan de daartoe Geregtigden voldoen. Wordende de concurrente Schuldeischers verwittigd, dat blijkens de rekening, die van af den 12den tot den 16den December e. k. ten kantore van den ondergeteekende te Marrum voor belanghebbenden ter inzage ligt, alleen de bevoorregte Crediteuren gedeeltelijk kunnen worden voldaan.

Namens de Beneficiaire Erfgenamen,

T. POELSTRA.

*** De bekende en onbekende Schuldeischers van de onder het voorregt van Boedelbeschrijving aanvaarde Nalatenschap van wijlen den heer *D. A. de Matha*, in leven Rentenier, wonende te Valkenburg, kanton Meerssen, en aldaar op den 27sten Augustus jl. overleden, worden bij deze opgeroepen om te verschijnen ten kantore van den Notaris *Haenen* in de Kapoenstraat te Maastricht, op Donderdag, den 29sten December 1864, om 9 ure 's ochtends, ten einde aan te hooren de rekening en verantwoording door deszelfs Erfgenamen af te leggen; zullende tevens de gelden des Boedels aan de opgekomen Schuldeischers worden uitbetaald.

*** De bekende en onbekende Schuldeischers der Boedels en Nalatenschappen van wijlen *Willem Mieras*, in leven Winkelier te Yerseke en aldaar Overleden, en zijne vooraf gestorven Huisvrouw *Maatje Paauwe*, worden Opgeroepen, te verschijnen op Zaturdag, den 17den December 1864, des voormiddags ten tien ure, ten kantore van den Notaris *A. W. Rasiges* te Kruiningen, tot het aanhooren der Rekening en Verantwoording door of van wege de beneficiaire Erfgenamen te doen, en, indien er geen verzet plaats heeft, hunne Schuldvorderingen te ontvangen, voor zoover het bedrag dier Nalatenschappen toereikend zal zijn.

TELEGRAPHISCHE BEURSBERIGTEN.

DINGSDAG, 6 December 1864.

Amsterdam. — Slotkoersen.

	pCt.			pCt.	
NEDERL., Werk. Schuld.	2½	60⅞	OOSTENR., Rente Amst.	5	80¼
Dito dito	3	72	Dito Nationalen	5	68³/₁₆
Dito dito	4	95¼	Dito Zilver leen. 1864	5	69¼
Amort. Syndicaat	3½	—	Dito Ween. Bank-act.	—	772
Handelmaatschappij	4½	137¾	Dito aand. fl. 250 1854	4	—
Centraal-spoorweg	—	—	Dito dito fl. 500 1860	5	—
Dito obligatiën fr. 500	3	f114	Dito dito fl. 100 1858	5	—
SPANJE, Obligatiën	3	40³/₁₆	PRUISSEN, Obligat. 1859	5	—
Dito binnenlandsche	3	43⁹/₁₆	VENEZUELA, Obligatiën	3	17¼
PORTUGAL, Oblig. 1853	3	—	Dito dito	1	—
Dito dito 1856/62	3	45½	Dito Origin.	6	—
RUSLAND, bij Hope ende	5	94¼	Dito Conversie	6	—
Dito 1828/29	5	—	GRENADA, Obl. afgest.	5	—
Dito 1840	4	67¼	Dito dito	1⅜	6⁹/₁₆
Dito Stiegl. 2—4 leen.	4	—	MEXICO, Obligatiën	3	27¼
Dito 5de serie	5	68¾	Dito Conversie	3	25½
Dito 6de serie	5	80¼	ILLINOIS, Spoorweg-act.	—	84¼
Dito te Londen 1859	3	51⅞	Dito Const. Bonds	7	—
Dito dito 1860	4½	88	Dito Redemp. Bonds	6	49
Dito dito 1862	5	84½	V. STATEN, Oblig. 1874	5	43½
Dito dito 1864 f 1000	5	86¹³/₁₆	Dito dito 1881	6	44⁵/₁₆
Dito dito p. st. 100	5	85¼	Dito dito 1882	6	44⁵/₈
Spoorweg-act. volgef.	—	183	GRIEKENL., Obl. 1825	5	—
OOSTENRIJK, Metalliek	5	56¹¹/₁₆	Dito Achterst. coup.	—	—
Dito dito	2½	28¹¹/₁₆	TURKIJE, Binn. gecons.	6	45

LONDEN, Consols	—	ANTWERPEN, Belgie 4½ pct.	99¾
Mexico	—	Oostenrijk, Cred. actien.	—
PARIJS, Fr. rente	—	» Metalliek 5 pct.	59½
Spanje	—	» National. 5 »	66½
WEENEN, Metalliek	70.80	Spanje, Oblig. 3 pct.	—
Dito, nationalen	79.55	» » 2½ »	—
Wissel Londen	116.70		

STAAT van de voornaamste Katoenen Goederen, waarvoor ter verzending naar Nederlandsch Indie, gedurende de maand November 1864, Certificaten van Oorsprong bij het Departement van Kolonien zijn geviseerd.

Ongebleekte en Gebleekte Goederen.

Uitgezonden door:	MADAPOLLAMS.							CALICOTS.						SHIRTINGS, ONGEBLEEKTE.			SHIRTINGS, GEBLEEKTE.			Drillings.	Longcloths.	Cambrics.	Diemets.	Marseilles.	Oogjesgoed.	TAPEL- EN SERVETGOED.		Garens.	Zakken.	Molton dekens.	Jeans.	Domesticas.	India twils.
	4/4	9/8	5/4	6/4	6/14	7/4	8/4	4/4	9/8	5/4	6/4	6/14	7/4	5/4	6/4	7/4	5/4	6/4	7/4														
	Stukk.	Stukk.	Stukk.	Stukk.	Stukk.	Stukk.	Stukk.	Stukk.	Stukk.	Stukk.	Stukk.	Stukk.	Stukk.	Stukk.	Stukk.	Stukk.	Stukk.	Stukk.	Stukk.	Stukk.	Stukk.	Stukk.	Stukk.	Stukk.	Stukk.	Stukk.	Dozijn.	Pikols.	Stuks.	Stuks.	Stukk.	Stukk.	Stukk.
de Ned. Handel-Maatschappij.	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	5000	»	»	»	»	»	»	»	»	7500	»	»	»	»
den partic. Handel.	2100	700	1361	7251	250	450	11	»	»	4460	6700	»	900	180	2000	»	179	2976	52	7660	»	42	356	56	300	(*)	»	»	26000	4625	»	»	»

(*) 638 p. 50 dozijn Servetten.

Adrianopel-roode Goederen.

Uitgezonden door:	Gekleurde Garens.	Garens.	Garens.	Effen rood stukgoed.	Effen roode gewerkte Shirtings.	Gedrukt stukgoed.	Sarongs.	Kainpandjangs.	Slendangs.	Tjindies.	Spreijen.	Doeken.
	Pikols.	Wrongen.	Ponden.	Stukken.	Stukken.	Stukken.	Corges.	Corges.	Corges.	Corges.	Corges.	Dozijnen.
de Ned. Handel-Maatschappij.	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
den partic. Hand.	5	»	»	3080	»	300	314	»	134³/₂₀	39¹⁸/₂₀	»	94³/₁₂

Gedrukte Goederen.

Uitgezonden door:	Gedrukt stukgoed.	Sarongs.	Kainpandjangs.	Slendangs.	Tjindies.	Spreijen.	Doeken.	Tjaamis.
	Stukken.	Corges.	Corges.	Corges.	Corges.	Corges.	Dozijnen.	Corges.
de Ned. Handel-Maatschappij.	4350	»	100	»	»	»	»	»
den partic. Hand.	1690	1357¹⁹/₂₀	2381¹³/₂₀	4062⁴/₂₀	50	»	4010⁶/₁₂	»

Geverwde Goederen.

Garens.	Garens.	Madras Drillings.	Salempoeris.	Effen swart stukgoed.	Effen Oranje stukgoed.	Diverse kleuren stukgoed.
[illegible]	[illegible]	Stukken.	Stukken.	Stukken.	Stukken.	Stukken.
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

Weefgoederen.

Nicanias.	Grove Cotonnetten.	Ginghams.	Breede Sarongs.	Boeginesche Sarongs.	Kainpandjangs.	Slendangs.	Doeken.	Taffachelassen.	Tielanna Atchin.	Chelassen.	Nankinet.	Beddetijk.
Stukken.	Stukken.	Stukken.	Corges.	Corges.	Corges.	Corges.	Dozijnen.	Stukken.	Stukken.	Stukken.	Stukken.	Stukken.
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	25	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

TE 'S GRAVENHAGE, TER ALGEMEENE LANDS-DRUKKERIJ.